

Збереження природи й древньої історії регіону – обов'язкові складові концепції. Розвиток туризму повинний привести до розвитку супутніх видів діяльності, і, як результат, до зростання добробуту жителів регіону й багатозразового збільшення надходжень у бюджет.

Тому створення сучасного ринку туристичних послуг Карпатського регіону складна, але досяжна мета. Для її реалізації необхідно виділити найбільш важливі, стратегічні напрямки розвитку, для реалізації яких необхідно вирішити низку завдань.

Висновки. Узагальнивши концепцію організаційно-економічного механізму розвитку ринку туристичних послуг, можна зробити такі висновки:

- Організаційно-економічний механізм ефективного розвитку ринку туристичних послуг має охоплювати: ринкові механізми регулювання, нормативно-правове регулювання. Базовими цілями функціонування механізму є підвищення якості обслуговування та підвищення якості туристичної інфраструктури.
- Як невідмінну умову ефективного розвитку туристичного ринку регіону ми розглядаємо створення та впровадження концепції ефективного розвитку ринку туристичних послуг.
- Концепція організаційно-економічного механізму розвитку ринку туристичних послуг має бути комплексною, спрямованою на забезпечення правового, організаційного й економічного середовища для створення сучасного ринку туристичних послуг.

Таким чином, підсумовуючи викладене, зазначимо, що ефективне функціонування ринку туристичних послуг полягає у взаємодії кожної складової механізму. Саме в цьому сутність оцінювання ефективності процесу розвитку ринку туристичних послуг як на рівні регіону, так і на рівні держави.

Література

1. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу / Лідія Павлівна Дядечко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2007. – 224 с.
2. Гонтаржевська Л.І. Ринок туристичних послуг в Україні / Л.І. Гонтаржевська; Донецький ін-т туристичного бізнесу. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2008. – 180 с.
3. Головінець В. Туризм України: економічні та організаційні механізми розвитку / В. Головінець, О. Горобець, С. Гуцал і др. / под ред. О. Рожук. – Тернопіль : Вид-во "Тернограф" – 2008. – 976 с.
4. Гаврилук Алла. Формування, позиціонування та просування туристичного бренду: міжнародний досвід та українська проекція / Алла Гаврилук // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. – Одеса : Вид-во Одеського РІДУ. – 2010. – Вип. 4 (44). – С. 71-74.

Васыльха Н.В. Концепция организационно-экономического механизма развития рынка туристических услуг

Рассмотрен организационно-экономический механизм эффективного развития рынка туристических услуг. В частности, приведены структурные элементы организационно-экономического механизма: рыночные механизмы регулирования, нормативно-правовое регулирование и пути повышения эффективности его функционирования. Предложена концепция эффективного развития рынка туристических услуг, которая позволяет повысить эффективность деятельности туристических предприятий и инвестиционную привлекательность региона.

Ключевые слова: концепция, туризм, организационно-экономический механизм, рынок туристических услуг, Карпатский регион.

Vasylycha N.V. Concept of organizational-economic mechanism of market of tourist services development

This article describes the organizational and economic mechanism for the effective development of the tourist market. In particular, the structural elements are considered organizational and economic mechanism: market mechanisms, regulation, legal regulation and ways to improve its efficiency. The concept of effective tourism market, which can improve the effectiveness of tourism enterprises and investment attractiveness of the region.

Keywords: concept, tourism, organizational and economic mechanism tourism market, region of Carpathians.

УДК 574.3:579.834

Ст. викл. В.В. Гулай, канд. с.-г. наук –
Кіровоградський ДПУ ім. В.К. Винниченка

ЕКОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ КОМПОНЕНТІВ ФІТОЦЕНОЗІВ ВІЛЬХОВИХ ЧАГАРНИКОВИХ БОЛІТ НА СПІРОХЕТ *LEPTOSPIRA INTERROGANS*

Показано особливості екологічних впливів компонентів фітоценозів вільхових чагарникових боліт на патогенних лептоспир *Leptospira interrogans*. Встановлено, що найбільш вагомий вплив на щільність культур спірохет *in vitro* проявляють прижиттєві та постжиттєві алопатичноактивні речовини, що надходять у довкілля через корені та листя, а також виділяються на початкових етапах розкладу опадів таких рослин, як вільха чорна та береза бородавчаста, а також інших фонових видів вищої рослинності вільхових чагарникових боліт.

Ключові слова: фітоценози вільхових чагарникових боліт, алопатичноактивні речовини, спірохети.

Вступ. Спірохети виду *Leptospira interrogans* є збудниками такого природно-вогнищевого захворювання, як лептоспіроз, на яке хворіють як люди, так і домашні та дикі тварин. Ця хвороба реєструється в багатьох країнах світу не залежно від їх економічного розвитку. Для України лептоспірозна інфекція за останні десятиріччя характеризується зростанням захворюваності та високими показниками смертності. Переважно водний шлях поширення інфекції зумовив дослідження водно-болотних біотопів як осередків існування патогенних лептоспир. Одним із факторів, що обумовлює тривалість перебування спірохет в об'єктах зовнішнього середовища і визначає ступінь епізоотичної та епідеміологічної ситуації на певних територіях, є екологічні взаємозв'язки цих мікроорганізмів з вищими рослинами. У вивченні цих взаємодій, а також у розкритті їх якісних та кількісних характеристик полягає практичне значення досліджень.

Матеріали та методи досліджень. Дослідження виконували в місцях поширення на території Західного Лісостепу України вільхових чагарникових боліт. Вивчали *in vitro* вплив прижиттєвих та постжиттєвих виділень фонових видів рослин фітоценозів зазначених територій на культури музейних штамів *L. interrogans* серологічного типу *Icterohaemorrhagiae*, які становлять вагомий частку в етіологічній структурі лептоспірозу диких і свійських тварин, а також людей.

Прижиттєві виділення з фонових видів рослин (листяні змиви та кореневі виділення), а також речовини, що виділяються з опадів, отримували за методом Гродзинського [1]. Одержані розчини не були стерильними і місти-

ли певну кількість мікроорганізмів, які своєю присутністю у дослідних зразках могли б істотно вплинути на результати досліджень, а відтак і спотворити дійсну картину від алелопатичного впливу рослин на спірохет. Для усунення сторонньої мікрофлори проводили холодну стерилізацію змивів і водних витяжок рослин методом фільтрації через бактеріальний фільтр Зейтца. Алелопатичну активність рослин відносно культур лептоспир визначали у розведенні 1:1000. У дослідні зразки вносили 0,4 мл робочого розчину прижиттєвих та пожиттєвих виділень рослин та 0,1 мл культури лептоспир. Контроль – аналогічні співвідношення дистильованої води та культур лептоспир. Оскільки інокуляти відбирали з однієї культури мікроорганізмів, початкова щільність спірохет у дослідних і контрольних пробірках була однаковою. Дослідні та контрольні зразки розміщували у лунки плексигласових пластинок, що використовуються у лабораторній практиці для проведення серологічних реакцій мікроаглютинації та лізису. Для запобігання потраплянню пилу та сторонніх мікроорганізмів пластинки накривали чистим склом. Пластинки розміщували за кімнатної температури +18...+22°C в умовах лабораторії. Результати досліджень встановлювали через 24 год, шляхом обліку та порівняння щільності у дослідних та контрольних зразках за методом прямого підрахунку лептоспир у відомому об'ємі методом Самострельського [2].

Після проведення обліку результатів досліджень ми одержували абсолютні показники щільності клітин патогенних лептоспир у дослідних та контрольних зразках в розрахунку на 1 мл. Однак порівняння цих початкових даних, виражених в абсолютних значеннях, які ми отримали в різний час, було неможливим, оскільки при кожному дослідженні початкова щільність клітин в культурах *Leptospira interrogans*, які ми використовували, істотно відрізнялась, що є цілком зрозумілим явищем. Відповідно – початковий вміст цих мікроорганізмів в окремих серіях та циклах дослідів відрізнявся. Для усунення цієї методологічної проблеми ми використали спосіб вираження щільності клітин лептоспир у зразках через їх відсотковий вміст, при цьому за 100 % приймали щільність клітин спірохет у контролі. Таким чином, вдалось подолати описану методологічну проблему і порівняти результати впливу вищих рослин на патогенних лептоспир, що були одержані в різний час з різною початковою щільністю культур, адже ефект впливу вищих рослин на спірохет *Leptospira interrogans* оцінюється не за абсолютним вмістом клітин лептоспир у зразках, а за різницею щільності клітин у досліді та контролі [3].

Результати дослідження. Вільхові чагарникові болота досить різноманітні у флористичному і ценотичному аспектах. Домінантними видами тут виступають вільха чорна (*Alnus glutinosa*) та береза бородавчаста (*Betula pendula*). Кореневі виділення цих видів рослин проявляли пригнічуючий вплив на культури спірохет, але він був слабким за виразністю. Щільність піддослідних культур зменшувалась на 22,0 та 18,4 % відповідно. Листкові змиви з берези також проявляли слабкий пригнічуючий вплив і знижували щільність спірохет на 24,7 % відносно контрольних зразків. Щодо алелопатичної активності речовин, отриманих зі змивів листя вільхи чорної, то пригнічення щільності культур спірохет становило 28,3 %, що відповідає помірному ступеню впливу за обраною методикою. Дія речовин, що виділяються на початкових

етапах розкладу листової маси вказаних видів, проявляється у слабкому пригніченні у вільховому опаді (17,8 %) та невиразному впливі для опадів берези (6,4 %).

На лісостепових болотах досить часто трапляються вільхово-очеретяні угруповання, де співдомінантом виступає очерет звичайний (*Phragmites australis*), котрий при обводненні міжкупинних проміжків досягає висоти вільхи, а його проективне покриття становить 40-50 % [4]. Дія алелопатично-активних речовин, що були виділені з цього виду рослин, проявлялася у слабкому пригніченні культур спірохет. Листкові змиви зменшували щільність культур лептоспир на 19,4 %, кореневі виділення на 14,4 %, а речовини, отримані з опадів на 12,7 %.

Часто трапляються вільхово-осокові угруповання з домінуванням у травостой осоки високої (*Carex elata*), осоки гострої (*C. acuta*), осоки пухирчастої (*C. vesicaria*) тощо [4]. Алелопатичноактивні речовини цих видів рослин загалом проявляють стимуляційний вплив різної виразності на піддослідні культури спірохет. Кореневі виділення слабо підвищують щільність культур лептоспир на 19,5 % (*C. elata*), 24,7 % (*C. acuta*) та 20,3 % (*C. vesicaria*). Листкові змиви з *C. acuta* та *C. vesicaria* проявляють помірний стимуляційний вплив – 33,3 та 26,7 % відповідно, а для *C. elata* – слабкий 24,3 %. Щодо речовин, які виділяються з відмерлих вегетативних частин цих осок, то вони проявляють слабкий стимуляційний вплив (*C. elata* – 15,3 %, *C. acuta* – 23,1 %, *C. vesicaria* – 23,5 %).

Поступове підсихання або осушення боліт спричиняють розвиток вільхово-злакових і вільхово-злаково-різнотравних ценозів. Із співдомінантів тут поширені мітлиця повзуча (*Agrostis stolonifera*), лепешняк плаваючий (*Glyceria fluitans*), тонконіг болотний (*Poa palustris*) [4]. Для цих видів рослин вплив алелопатичноактивних речовин, які вони виділяють, на щільність культур спірохет проявляється у пригніченні різного ступеня. Для речовин, що виділяються коренями *A. stolonifera*, властиве помірне пригнічення піддослідних культур (27,7 %), листкові змиви та водні витяжки з опадів цього виду зменшують щільність слабкою мірою – 18,2 та 17,5 % відповідно. Алелопатична активність речовин, що виділяються *G. fluitans*, має слабку пригнічуювальну дію на щільність культур спірохет – кореневі виділення та листкові змиви – 17,6 та 23,9 %, а відмерлі вегетативні частини – 20,2 %. Щодо речовин, які виділяються *P. palustris*, то листкові змиви пригнічують щільність культур лептоспир помірною мірою – 29,5 %, а кореневі виділення та речовини, що отримані з опадів, проявляють слабку негативну дію – 21,3 та 17,3 % відповідно.

Зрідка трапляються вільхово-папоротеві угруповання з домінуванням у трав'яному ярусі теліптериса болотного (*Thelypteris palustris*), рідше – щитника чоловічого (*Dryopteris filixmas*) та хвоща болотного (*Equisetum palustre*) [4]. Дія алелопатичноактивних речовин, що виділяються цими рослинами, спричинювала зниження щільності культур патогенних лептоспир у дослідних зразках. Для листових змивів та корневих виділень *T. palustris* відзначався помірний пригнічуючий вплив, показник інгібування становив 40,7 % та 36,4 %, а для речовин, що були отримані з листового опадів – слаб-

кий (18,1 %). Для листових змивів *D. filixmas* відзначався інгібуючий ефект сильного ступеня виразності (51,4 %), кореневі виділення та листовий опад пригнічували щільність культур спірохет на 41,7 % та 28,7 % відповідно, що є помірним за виразністю впливом. В найбільшій мірі інгібуючі властивості проявили алелопатичноактивні речовини *E. palustre*. Листкові змиви та відмерлі вегетативні частини пригнічували щільність культур спірохет у сильній мірі, показник інгібування для них становив – 91,1 % та 62,4 % відповідно, а кореневі виділення проявляли помірне пригнічення – 48,1 %.

Висновки. Отже, вільхові чагарникові болота можуть мати різне значення у виникненні та збереженні лептоспірозої інфекції, збудником якої є спірохети *Leptospira interrogans* серологічного типу *Icterohaemorrhagiae*. У ділянках фітоценозів таких боліт, де домінує вільха чорна та береза бородавчаста, а також у вільхово-очеретяних, вільхово-злакових, вільхово-злаково-різнотравних та вільхово-папоротевих угрупованнях створюються малосприятливі умови для існування лептоспір.

Водночас на ділянках боліт з вільхово-осоковими угрупованнями вплив алелопатичноактивних речовин на патогенних лептоспір, за результатами досліджень, є позитивним. Тому можуть створюватися умови, які будуть сприятливими для тривалого існування лептоспір.

Література

1. Гродзінський А.М. Основи хімічної взаємодії рослин / А.М. Гродзінський. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1973. – 205 с.
2. Самострельский А.Ю. Метод прямого счета лептоспир в определенном объеме / А.Ю. Самострельский // Лабораторное дело. – 1966. – № 2. – С. 105-108.
3. Гулай О.В. Вивчення біоценотичних зв'язків лептоспір з водними рослинами: Методичні рекомендації / О.В. Гулай. – Дніпропетровськ : ВФК "Оксамит-Прес", 2004. – 14 с.
4. Григора І.М. Рослинність України (еколого-ценотичний, флористичний та географічний нарис) / І.М. Григора, В.А. Соломаха. – К. : Український фітосоціологічний центр, 2005. – 452 с.

Гулай В.В. Экологическое влияние компонентов фитоценозов ольховых кустарниковых болот и спирохет *Leptospira interrogans*.

Показаны особенности экологического влияния компонентов фитоценозов ольховых кустарниковых болот на патогенных лептоспир *Leptospira interrogans*. Установлено, что наиболее существенное влияние на плотность культур спирохет in vitro проявляют прижизненные и постжизненные аллелопатические вещества, которые попадают в окружающую среду через корни и листья, а также выделяются на начальных этапах расщепления опада таких растений, как ольха черная и береза бородавчатая, а также других фоновых видов высшей растительности ольховых кустарниковых болот.

Ключевые слова: фитоценозы ольховых кустистых болот, аллелопатические активные вещества, спирохеты.

Gulay V.V. The ecological influences components of alder bush marsh phytocoenoses for the pathogenic leptospirs *Leptospira interrogans*.

At the article is shown the peculiarities ecological influences background plants of alder bush marsh phytocoenoses for pathogenic leptospirs cultures at the western Forest-Steppe zone of Ukraine.

Keywords: ecological connections, pathogenic leptospirs, waterfowl plants, allelopathic influences, willow bush marsh phytocoenoses.

УДК 338.[486+43] Доц. Л.В. Рібун, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів;
доц. Г.В. Стричак, канд. екон. наук – Львівський ДУВС

СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ АГРОТУРИЗМУ

Розглянуто суть та підходи до визначення агротуризму, з'ясовано його соціально-економічне культурне та естетичне значення для відпочивальників, селянських господарств економічного розвитку регіону, формування відповідної інфраструктури.

Ключові слова: сільський туризм, агротуризм, особисті селянські господарства, сільська інфраструктура, село.

Україна має достатній агрорекреаційний потенціал для розвитку агротуризму. Однак його використовують недостатньо. Це обмежує можливості щодо зростання життєвого рівня жителів села, розвитку сільських територій, рекреації і відпочинку населення з невеликими доходами. Відповідно виникає потреба в теоретичному, методологічному та практичному обґрунтуванні розширення агротуристичної діяльності на селі.

Тематика розвитку агротуризму як виду підсобної діяльності селянських господарств останнім часом стала досить популярною. Відомими в цьому плані є праці Ю. Зінька, Ю. Губені, Н. Кудли, В. Липчука, І. Прокопи, Г. Черевка [1-5]. Проте чіткого визначення агротуризму не сформовано, як і обґрунтування його значення для економіки, особливо регіональної.

Метою дослідження є визначення суті агротуризму та оцінювання його соціально-економічного значення для селянських господарств, сільського населення, економіки загалом. Необхідність економічної активізації сільського населення, створення належних умов праці і проживання на селі свідчать про важливість багатогалузевого його розвитку, зокрема розвитку нових форм підприємництва та зайнятості сільського населення.

Потреба у відпочинку в чистому середовищі, поближче до природи, від споживання здорової і безпечної їжі посилюють попит на відпочинок у селі, стимулюючи цим самим розвиток сільського туризму, зокрема й агротуризму. Агротуризм – це свого роду альтернативна туристична діяльність, яка реалізується в селянських господарствах, спосіб раціонального використання природних умов місцевості.

Під визначенням агротуризму розуміють надання туристичних послуг селянами в їх присадибних господарствах. Ці послуги охоплюють, передусім забезпечення квартируванням і харчуванням, хоча можуть охоплювати й інші послуги, наприклад організацію вільного часу туристів. Суттю агротуристичної діяльності є використання функціонуючого селянського господарства як джерела етнографічних атракцій, можливість дійсного відпочинку в гармонії з природою [6, с. 5].

Загалом, агротуризм можна трактувати як форму сільського туризму, безпосередньо пов'язану з сільським господарством (рис.). Це означає, що до неї можна зарахувати тільки такий вид туризму, який проводиться на сільських теренах, використовує вільні квартири будинків і господарські будівлі селян, продукцію та послуги їх власників.